

Z N A N S T V E N I S K U P »Z V O N I M I R, K R A L J H R V A T S K I« U P O V O D U 900. O B L J E T N I C E S M R T I K R A L J A Z V O N I M I R A (1089—1989)

Tradicionalno, već od osnutka Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, ogledaju se njezini napori da se, pored ostalih, obilježe i obljetnice vezane uz značajne datume iz perioda narodnih vladara hrvatske povijesti. Njezin kontinuitet pokroviteljstava u priređivanju proslava takvih obljetnica vidan je i u zadnje vrijeme na primjerima: 1000 GODINA SAMOSTANA SVETOG KRŠEVANA (Zadar, 11—12. prosinca 1986), 1100. OBLJETNICA NATPISA KNEZA BRANIMIRA 888—1988 (Zagreb, 19. prosinca 1988) i ovaj: ZVONIMIR, KRALJ HRVATSKI u povodu 900. obljetnice smrti kralja Zvonimira 1089—1989 (Zagreb—Split, 14—17. prosinca 1989).

Pored Razreda za društvene znanosti JAZU, organizatori ovog znanstvenog skupa su Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu, Institut za povijesne znanosti Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta u Zadru i Muzej hrvatskih arheoloških spomenika u Splitu.

U srijedu (13. prosinca) u 18 sati u palači JAZU znanstveni skup je otvoren Svečanom akademijom posvećenom temi »Bašćanska ploča — dokument darovanja hrvatskoga kralja Zvonimira«. Uvodna predavanja održali su akademik Andre Mohorovičić (Bašćanska ploča, dokument kulturnog i povijesnog identiteta hrvatskoga naroda) i prof. dr. Tomislav Raukar (Hrvatska u doba kralja Zvonimira) nakon čega je upriličen koncert kvarteta Klima i primanje predsjednika JAZU akademika Jakova Sirotkovića u čast sudionika Svečane akademije.

U četvrtak (14. prosinca) u 9,00 sati u palači JAZU otvoren je radni dio znanstvenog skupa. Uvodna izlaganja održali su akademik Duje Rendić-Miočević, tajnik Razreda za društvene znanosti JAZU i prof. dr. Tomislav Raukar, predsjednik Odbora znanstvenog skupa.

Radni dio znanstvenog skupa započinje Lujo Margetić (Međunarodni položaj Zvonimirove Hrvatske). Na temelju izvora autor obrađuje problem Zvonimirovog banatstva u Slavoniji prema podacima zagrebačkog arcidakona Ivana Goričkog, pitanje sukoba Zvonimira sa knezom Vecelinom i problem vazalstva prema papi i njemačkom caru. Mirko Marković (Zvonimirova Hrvatska u okviru povijesno-geografske konstelacije Evrope 11. stoljeća) govori o opsegu Zvonimirove kraljevine pri čemu zaključuje da je teritorijalno manja no u vrijeme Petra Krešimira IV (sic?). Ne donosi bitnije pomake u tumačenju hrvatskih granica u odnosu na stariju historiografiju. Eugen Franković (Hrvatska izvan Hrvatske) izabire temu koja se mogla razviti u zanimljivom pravcu. Kao temelj izlaganja autor uzima predgovor nedovršenog djela F. Braudela »Francuska izvan Francuske« koji pokušava oslikati one elemente u kojima je francuska povijest predstavljala evropsku povijest. Nažalost dojam je da izlagač, i pored pokušaja da takve elemente naše povijesti uoči u doba Zvonimira, ostaje na iscrpnu prikazu razvoja francuske Nove historije. Eduard Hercigonja (Legenda o kralju Zvonimiru u Kaletićevu prijepisu Dukljaninova ljetopisa) govori o hrvatskoj redakciji Ljetopisa popa Dukljanina ističući njezinu literarnu vrijednost. Osvrće se i na odraz 24—28. glave koje opisuju Zvonimirovu smrt. Upozorava na vezu s tekstom brevijarskog predloška o češkom kralju Vaclavu za koji pretpostavlja da služi kao predložak za legendu o Zvonimiru.

Jutarnji ciklus izlaganja nakon odmora otvara Milan *Moguš* (Bašćanska ploča u našoj znanstvenoj literaturi). Izlagač naglašava 135-godišnju svestranu analizu Bašćanske ploče, te upozorava na njenu vrijednost u povijesno-pravnom (teza o prijepisu darovnice iz samostanskog kartulara), jezičnom (prijelaz s oble na uglatu glagoljicu u sferi grafije) i književnom (besjedovni stih s metričko-poetičko-retoričkim elementima) smislu. Ocjenjuje ploču kao početak hrvatske srednjovjekovne književnosti i temelj pisane kulture Hrvata. Stjepan *Damjanović* (Jezik Bašćanske ploče) naglašava osebnost učenog, a ne narodnog jezika ploče. Jezik je hrvatska redakcija staroslavenskog (crkvenog) jezika nastalog preklapanjem čakavskog dijalekta i staroslavenskoga književnog jezika. Josip *Bratulić* (Poetološki elementi u tekstu Bašćanske ploče) analizira strukturu teksta ploče upozoravajući na titulaciju Zvonimira u kojoj je označena kao »kral' hrvatski«. To je hrvatska jezična osobitost, jer se ta titula u latinskom i staroslavenskom rješava genitivnom konstrukcijom. U tekstu ploče se upotrebljava tzv. *cursus*, tj. ritmizirani konac rečenice, karakterističan za papinsku kancelariju do 7. st. i od kraja 11. (Urban II) do u 16. stoljeće. Potom analizira nove elemente poetike (eufoniju) i simboliku brojeva iskazanu u izvedbi ploče. Iako Nikola *Bonifačić-Rožin* (Događaji u opatiji Sv. Lucije poslije smrti kralja Zvonimira) slobodnije interpretira podatke o post-Zvonimirovom vremenu u opatiji Sv. Lucije na Krku, predlaže vrlo zanimljivo čitanje ploče. Uobičajeno čitanje 5. i 6. retka (popis svjedoka) tumači kao popis darovanih brda i zemalja potkrepljujući tu tezu podacima iz krčke notarske toponomastike i kasnijim katastarskim podacima.

Nakon završetka jutarnjeg dijela simpozija iz diskusije (I. Mažuran, M. Brandt, J. Marušić, L. Margetić) izdvajamo izlaganje Miroslava Brandta koji upozorava na neispravnost rabljenog pojma »rani srednji vijek Zvonimira« i upozorava da Zvonimirovo doba pripada razvijenom srednjem vijeku, jer izvori upućuju na postojanje razvijenih feudalnih odnosa i robno-novčanu privredu koja je u sve većem zamahu, čime se objašnjava i važnost dalmatinskih gradova. Razlozi borbe hrvatskih vladara za vrhovnom vlašću nad njima pored političkih poprimaju i društveno-ekonomsku narav.

Popodnevni dio skupa nastavlja Neven *Budak* (Hrvatska društva u 11. stoljeću) uvodnom napomenom u kojoj autor upozorava na postojanje dvaju tipova društva (dalmatinski gradovi, zalce) nakon koje upozorava na postojanje feudalnih odnosa (dobra samostana Sv. Ivana u Biogradu) i na kupovinu serva (samostan Sv. Petra u Selu). Također upozorava na formiranje »kraljevskih prava« u tom periodu, na postojanje krunskih dobara izvan užeg područja kraljevine (Diklo, Baška), na postojanje brojnog sloja te na kraju iznosi pretpostavku da u tom periodu možemo tražiti začetke kolonizacijskih procesa karakterističnih za Evropu tog i idućih stoljeća. Miroslav *Brandt* (Neki elementi ekonomskih odnosa u Zvonimirovo doba) razmatra problem vlasništva nad zemljom, upozorava na šutnju izvora o kulučenju i postojanju vlasteoskih rezervata (terra dominica), ali ističe postojanje tributa. Pored sloja ekonomski ovisnih, ali pravno slobodnih obrađivača postoje i potpuno slobodni seljaci (villani). Na kraju dolazi do zaključka da se proces pauperizacije i s njome povezana trgovina robljem nastavlja i pojačava tokom druge polovine 11. stoljeća te Zvonimirovu Hrvatsku uključuje u cvrposki kontekst razvoja ekonomskih odnosa. Josip *Lučić* (Komunalni gradski sustav u Zvonimirovo doba) govori o municipalitetu komunalnog sustava i njihovu smještaju izvan kraljevskog posjeda. Analizira strukturu stanovništva i strukturu komunalne uprave pri čemu se posebno bavi funkcijom gradskog priora kao dalmatinske specifičnosti te iznosi teoriju o njegovu gotskom ili bizantskom podrijetlu. Franjo *Sanjek* (Zvonimirova »zavjernica« (1076) u svjetlu reformnih ideja) nakon općeg pregleda reformnih gibanja tokom druge polovine 11. st. prelazi na problem političkih ideja grgurovske reforme opisanih u

kodeksu kardinala Deusedita, a koje se ocrtavaju konkretno u pismu kijevskom knezu Jaroslavu i na Zvonimirovoj zavjernici. Osvrće se na problem tributa i usporedbom s engleskim i danskim kraljevima (Vilim Osvajač, Sven Estridson), koji također plaćaju tribut, upozorava da tribut nije dokaz vazalnosti.

Zadnji ciklus izlaganja prvog dana simpozija počinje Ivo *Goldstein* (Dinastija Arpadovića i ranosrednjovjekovna Hrvatska). Autor upozorava na dvije teze o dolasku Arpadovića na hrvatsko prijestolje: teoriju katastrofe i teoriju sporazuma. Odbacuje teoriju katastrofe i smatra da se promjenom dinastije nije moglo dogoditi ništa bitno potkrepivši to primjerima iz evropske povijesti. Ivan *Kampuš* (Duklja u Zvonimirovo vrijeme — utjecaji i veze) na temelju latinskih i bizantskih izvora daje prikaz položaja dukljanske države u doba Mihajla VII Duke i njene veze s hrvatskom državom. Nakon sadržajnog opisa crkvenih (ne)prilika koje pokušava riješiti Mihajlo, izlagač upozorava na hrvatsku vojnu prisutnost kao saveznika Duklje u ratovima s Bizantom i na etničku prisutnost Hrvata koji, međutim, ne čine primaran etnički element Duklje. Radoslav *Katičić* (Knjiga u doba Kralja Zvonimira) naziva Zvonimirovo doba »doba knjige«. To je vrijeme osnivanja biblioteka i skriptorija u kojima nastaju naši najstariji sačuvani kodeksi. Ističe književnu vrijednost epigrafskih spomenika, početak glagoljske književnosti i prve spomene književnika (Adam Parižanin, nadbiskup Lovre). Miljenko *Jurković* (Crkvena reforma i ranoromanička arhitektura na istočnom Jadranu) pojavu rane romanike veže uz liturgijske promjene reformnog pokreta. Nosioc prodora reformnih ideja vidi u kalmadolijanskim redovnicima (Sv. Romuald, opat Majnard, Gaudencije Osorski) što potvrđuje njihovim osobnim vezama, ali i sličnostima između samostanske crkve u Pomposi i osorske katedrale. Naglašava da je time područje istočnog Jadrana uključeno u internacionalna reformna gibanja čiji je izraz i arhitektura. Miho *Demović* (Glazbene prilike u Hrvatskoj državi do kralja Zvonimira) uz napomenu da su od svjetovne glazbe sačuvana jedino Sibilina proroštva, donosi inventar očuvanih fragmenta liturgijske muzike. Zaključuje da ta djela potpuno odgovaraju suvremenim evropskim glazbenim tokovima.

Od niza diskutiranih (P. Rokay, J. Lučić, J. Marušić, L. Margetić, M. Brandt) na kraju prvog dana simpozija, izdvajamo izlaganje Josipa Lučića koji ističe da hrvatsko kraljevstvo promjenom dinastije prestaje biti važan međunarodni politički faktor, međutim isto tako upozorava i na privilegije koje Hrvatska ima u sklopu Arpadovića za razliku od Slavonije. Iz niza inicijativa Luje Margetića izdvajamo konstataciju da nije zabilježen slučaj legalnog nasljeđivanja vlasti preko sestre te da se stoga element Zvonimirove ženidbe ne može smatrati pravnom osnovom dolaska Arpadovića na hrvatsko prijestolje.

Radni dio znanstvenog skupa nastavlja se u petak, 15. prosinca, palača JAZU, u 9,00 sati. Prvi izlagač, Miroslav *Kurelac* (Zvonimir u starijoj hrvatskoj historiografiji) iznosi osnovne značajke i predstavnike starije renesansne i erudijske historiografije (Tuberon, Orbini, Zavorović, Mrnavić, Lukarević, Ratkai, Lučić) prikazujući njihov postupni napredak u metodološkom pogledu na primjeru ideja o Zvonimirovom dobu (npr. od Tuberonovog nekritičkog preuzimanja vijesti iz hrvatske redakcije Ljetopisa popa Dukljanina pa do Lučića koji odbacuje Ljetopis kao izvor). Mirjana *Matijević-Sokol* (Kralj Zvonimir u diplomatskim izvorima) pruža široko zasnovan pregled diplomatskih izvora koji se odnose na Zvonimirovo doba. Posebnu pažnju posvećuje Zvonimirovoj zavjernici koju raščlanjuje na dva dokumenta, tj. na samu zavjernicu i na donaciju Vrane. Upozorava na važnost Zvonimira prilikom razvoja državotvorne ideje osobito u 14. stoljeću. Mladen *Svab* (Zvonimir u domaćim i stranim vrelima) daje prikaz narativnih izvora, dodiruje pitanje isprava, tradicionalne kronologije Zvonimirove vladavine, pitanje njegova banata i Vecelinovog napada na »kralja Dalmacije«. Matc *Suić* koji se

svojim priopćenjem (Sjeverozapadna granica hrvatske države) uključio u rad skupa, analizom podataka iz »De administrando imperio« točnije definira granicu Hrvatske poistovjetivši je s granicom labinskog distrikta. Problem spominjanja predstavnika Albone na Rižanskom placitu rješava postojanjem još jednog Labina koji treba tražiti na desnoj obali Raše.

Nakon pauze simpozij se nastavlja izlaganjem Jakova *Stipišića* (Pitanje godne krunidbe kralja Zvonimira). Analizirajući datacije i podatke iz isprava i narativnih izvora autor dolazi do zaključka da je godina 1076. godina Zvonimirove krunidbe. Naime, sam tekst zavjernice govori o njegovu obećanju da će sprečavati zarobljavanja crkvenih osoba što je, po izlagачu, neposredna refleksija uhićenja pape Grgura VII u Rimu na Božić 1075. godine. Jelka *Redjep* (Legende o propasti srednjovjekovnih država) usporedbom legendi o smrti kralja Zvonimira, cara Uroša i kneza Lazara konstatira da su nastajale otprilike u istom periodu. Zanimljivo je da su mučeničke smrti »posljednjih« nacionalnih vladara vezane uz lokalitete imena Kosovo koje očito predstavlja arhetip saborišta, razbojišta ili bojnog polja. Peter *Rokay* (Motiv neostvarenog križarskog rata u biografijama srednjovjekovnih evropskih vladara) ističe da uzor srednjovjekovnih vladara s vremenom postaje vladar križar te u tom smislu na životopisima evropskih vladara (posvećujući naročitu pažnju Arpadovićima) analizira razne varijante neispunjenja križarskih zavjeta. U tom kontekstu spominje i legendu o kralju Zvonimiru. Franjo *Smiljanić* (Neke topografske nedoumice vezane uz vijesti o smrti kralja Zvonimira) kritizira Gunjačinu ubikaciju pojma Kosovo i smješta je istočno od sela Zvjerinca. Sami arheološki lokaliteti potvrđeni podacima iz legende (pet crkvi) nisu i dokaz nasilne smrti Zvonimira.

Prijepodnevni ciklus izlaganja završava diskusijom (I. Klasnić, E. Hercigonja, J. Stošić, M. Suić, P. Rokay, J. Stipišić, J. Marušić).

Popodnevna izlaganja otvara svojim radom Vladimir *Košćak* (O smrti hrvatskog kralja Dmitra Zvonimira). Autor daje detaljan pregled stavova historiografije o problemu načina smrti kralja Zvonimira. Na kraju stavlja u prvi plan moguće kompromisno rješenje: atentat i ranjavanje kralja te naknadna smrt. Mladen *Anđić* (Vrijeme postanka i autorstvo hrvatske redakcije Ljetopisa popa Dukljanina) analizira hrvatsku redakciju teksta Ljetopisa koji shvaća kao kompilaciju samog teksta Ljetopisa i teksta legende. Izlagач pretpostavlja da je pisac hrvatske redakcije trogirski upravitelj škola magister Nicolaus de Kraina, hrvatski plemić, koji u prevođenju sve termine atribuirao hrvatskim (sačuvana je njegova oporuka iz 1448). Trpimir *Macan* (Zvonimirova vladavina u svjetlu publicistike) u prikazu odnosa hrvatske publicistike (od 1850-ih do 1940-ih) posebno posvećuje pažnju problemu Zvonimirove krunice i njegova odnosa prema Rimu.

Posljednji ciklus izlaganja zagrebačkog dijela znanstvenog skupa pokreće Miroslav *Šicel* (Kralj Zvonimir u djelu Eugena Kumičića i Vladimira Nazora). Proučavajući djela Kumičića (Kraljica Lepa ili propast kraljeva hrvatske krvi, 1902) i Nazora (Hrvatski kraljevi, 1912), autor ocjenjuje Kumičića kao političkog pravaša i literarnog realista kojemu je povijest u potpunosti podređena potrebama aktualne politike. I pored sličnog Nazorova stava izlagач navodi njegov simbol nasukane lađe koja predstavlja hrvatsku državnost isključivo vezanu uz narod, ali ne i uz vladara. Divna *Zečević* (Književne popularizacije značenja i sudbine kralja Zvonimira) u općem pregledu hrvatske književnosti koja koristi Zvonimirovu sudbinu kao literarni motiv, upozorava na važnost popularnih pučkih pjesmarica te donosi repertoar ideja koje ostaju prisutne do danas (nesloga, jal, tuđinstvo, samosažaljenje, stara slava i dika). Agneza *Szabo* (Hrvatska javnost 19. stoljeća o kralju Zvonimiru) konstatira da javnost prve polovine 19. st. Zvonimiru ne poklanja veliku pažnju. Puna afirmacija njegova imena nadolazi obnovom ustavnog poretka 60-ih godina kada se Zvonimirova krunica ističe kao

važan simbol hrvatske državnosti. Posebno značenje izlagač pridaje organizaciji proslave krunidbe Zvonimira 1877. god. koja nije održana osim sporadično (desetak gradova, JAZU i Sveučilište). Khuenovo banovanje je vrijeme gušenja isticanja Zvonimirove tradicije. Bruna *Kuntić-Makvić* (Vladavina kralja Zvonimira kao problem u nastavi nacionalne povijesti u Hrvatskoj 19. stoljeća) analizira ispitne »pozicije« profesora Pravoslavne akademije u Zagrebu (M. Kirinića i J. R. Kvaternika) u periodu od 1797. do 1848. godine. Pozicije su odraz, ali i poticaj razvoju nacionalne historiografije postupno napredujući u znanstvenim i pedagoškim metodologijama. Karakteristično je da pozicije ne priznaju išta što bi umanjivalo potpunu nezavisnost Zvonimirove Hrvatske.

U diskusiji Stjepan Antoljak iznosi niz zanimljivih pitanja od kojih izdvajamo pitanje Zvonimirovih veza sa Srijemom vezano uz istovjetnost njegovih imena (Dimitrije) s imenom sveca zaštitnika Srijema. Franjo Šanjek upozorava da je proklinjanje ubojica strano svetačkim biografijama, a Mate Suić postavlja problem selidbe centra hrvatske države iz zaleđa Splita u Knin. Ovom diskusijom završen je zagrebački dio održavanja znanstvenog skupa »Zvonimir, kralj hrvatski«.

Za sudionike znanstvenog skupa organiziran je u subotu, 16. prosinca, put u Split autobusom. U program putovanja uključen je i obilazak lokaliteta »pet crkva«. Kustos kninskog muzeja Miloško *Budimir* je sudionike skupa osobito odveo na mjesto legendarne smrti kralja Zvonimira — bazilika Sv. Cecilije (lokalitet Stupovi) i do bivšeg benediktinskog samostana Sv. Marije (lokalitet Crkvina) te upozorio na sretno rješenje seoskog puta (izgrađen je novi) koji se protezao preko temelja popratnih prostorija samostana. Omogućio je i pregled terenske situacije s obzirom na ostale tri crkve (Lopuška glavica, tzv. četvrta crkva kod današnje pravoslavne crkve Sv. Uije i Bukorovića podvornica).

Mate *Zekan*, direktor Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika, izišao je u susret sudionicima skupa iz Zagreba u Gornjem Muću. Upoznao ih je s ostacima crkve u kojoj je nađen ulomak oltarne pregrade s imenom kneza Branimira datirane 888. godinom, kao i s ranohrvatskim grobljem s kontinuitetom ukapanja do danas te poteškoćama vezanim uz zaštitu tog arheološkog lokaliteta.

Istog dana u Muzeju hrvatskih arheoloških spomenika u Splitu (19 sati) upriličeno je otvaranje izložbe: KRALJ ZVONIMIR — DOKUMENTI I SPOMENICI u povodu 900 godina Zvonimirove smrti (1089—1989). Nakon uvodne riječi direktora Muzeja M. Zekana, izložbu otvara prof. dr. T. Raukar uz prigodan govor. Tom prilikom održan je i koncert tenora HNK u Splitu uz pratnju klavira.

U nedjelju, 17. prosinca u 9,00 sati u Muzeju je nastavljen niz izlaganja znanstvenog skupa. Tomislav *Marasović* (Predromanička i proromanička arhitektura u Dalmaciji u drugoj polovini 11. stoljeća) razdvaja zadarsko-splitsku tipsku grupu pletera od južnodalmatinskog tipa predromaničkih crkvice (s uglatom kupolom) nastalih u vrijeme bizantske makedonske dinastije. Upozorava na utjecaj rane romanike s jedne strane i bizantskog graditeljstva koje dolazi preko Apulije i Južne Italije s druge strane. Marija *Šmalcelj* (Odras društvenih prilika u starohrvatskim grobljima) daje osnovnu periodizaciju grobalja po tipološkom principu. U vezi s prelaskom grobalja na redove u župska groblja (početak 11. st.) upozorava na određeni proces društvene integracije. Nestanak pojedinih vrsta nakita u ženskim grobovima također je sukladan tom procesu. Nikola *Jakšić* (U potrazi za kninskom župskom crkvom Sv. Stjepana ugarskog) ide tragom izvora koji govore o crkvi Sv. Stjepana kralja u kninskom podgrađu te je ubicira na mjestu jedne od dviju turskih džamija (napuštena nakon oslobođenja Knina 1687). Posebno se osvrće na oltarni zabat pronađen kao izolirani nalaz u Sustjepanskom samostanu za koji smatra da je porijeklom iz Knina. Radimir *Jurić* — Stošija

Sutlović — Božidar Vilhar (O ranohrvatskim brodovima iz Nina) upoznaje (R. Jurić) skup s nalazima dvaju brodova izgleda, namjerno potopljenih iz polovine ili konca 11. stoljeća. Opisuje proces njihova vadenja, desalinizacije, obrade, konzervacije, rekonstrukcije i prezentacije pri čemu su korištena iskustva švedskih i danskih konzervatora i arheologa u konzervaciji mokrog drveta metodom polietilen-glikola koja je ovdje i prvi put primijenjena u Jugoslaviji. Dužina brodova je 8—9 m s kormilima na vesla, jarbolom, plitkim gazom i posadom do 10 ljudi. Ovi nalazi su svakako važan doprinos poznavanju pomorstva srednjovjekovne hrvatske države. Ivan Mirnik (O nekim nalazima novca 11. stoljeća u Hrvatskoj) upozorava da Hrvatska u doba narodnih vladara nema vlastitu monetu te da je u Hrvatskoj i Dalmaciji bio u optjecaju pretežno bizantski i mletački novac, dok su u Slavoniji i Srijemu kolali bizantski i ugarski novci.

U pauzi simpozija fra Josipa Ante Soldo samoinicijativno izvodi predivne laude iz Osorskog exulteta (evangelijarija) iz Zvonimirova vremena.

Nakon ovako ugodnog iznenađenja rad skupa nastavljen je izlaganjem Milana Ivaniševića (Hagiografski izvori u posljednjim desetljećima hrvatskog kraljevstva). Autor punu pažnju posvećuje »Životu Svetog Gaudencija osorskog«, »Životu Svetog Ivana trogirskog« i »Čudima i moćima Svetog Kristofora« donoseći i pregled radova koji su se bavili ovim izvorima (N. Klaić, G. Praga, L. Margetić, M. Kurelac). Nikica Kolumbić (Hrvatska književnost romaničkog razdoblja i lik kralja Zvonimira) upozorava na uzajamno podupiranje i zajednički suživot benediktinaca i ojačane kraljevske vlasti, što rezultira izvanrednim zamahom na području hrvatske književnosti romaničkog razdoblja. Anđelko Badurina (Iluminacija knjiga u Hrvatskoj 11. stoljeća) daje tipologiju iluminacije gdje se primjećuje pomak od geometrijskog pletera, preko vegetabilnog ornamenta na prikaz životinja, pa čak i ljudi (1071). Pored autohtonih elemenata strani utjecaji pristižu iz Bizanta i južne Italije (u Dalmaciju, a tek potom za Veneciju). Zdenka Janeković-Römer (Značajke obiteljskih odnosa u hrvatskom društvu 11. stoljeća) naglašava dvije osnovne koncepcije shvaćanja braka tog vremena, i to crkvenu, koja shvaća brak kao jedini dopušten odnos u kojem se ostvaruje prije svega duhovna veza potvrđena javnim sporazumom te laičku koncepciju koja brak shvaća kao ekonomsko-politički-reprodukcijisku zajednicu u kojoj javni sporazum smeta. Potom dolazi do zaključka da se položaj žene popravlja zahvaljujući utjecaju crkve te da se hrvatsko društvo potpuno uklapa u taj sistem reformne crkve baš Zvonimirovom zavjernicom i na taj način uklapa u evropske tokove. Magdalena Dragičević (Način odijevanja u 11—12. stoljeću na području stare hrvatske države) iscrpno govori o vrstama materijala, različitim utjecajima i autohtonim elementima u načinu odijevanja utemeljujući svoje izlaganje na izvorima (arheološki ostaci, freske, reljefi i skulptura).

Diskusiju je započela Benedikta Zelić-Bučan postavljajući problem lokacije crkve Sv. Petra (Omiš ili Priko). Tomislav Marasović reagira na izlaganje Nikole Jakšića u vezi s atribucijom zabata nađenog u Sustjepanskom samostanu, a za koju T. Marasović smatra da je proizvod lokalne splitske radionice. N. Jakšić kratko replicira ne slažući se s T. Marasovićem.

Završnu riječ održao je predsjednik Odbora znanstvenog skupa T. Raukar. Zahvalio je svima koji su pomogli u ostvarenju i održavanju ovog znanstvenog skupa. Izrazio je zadovoljstvo zbog pokazanog interdisciplinarnog pristupa i održavanja znanstvenog nivoa skupa bez većih medijskih uzncmiravanja. Kao prvenstveni zadatak navodi izdavanje zbornika u kojem bi osim iznesena 42 referata bili objavljeni i neki naknadno prispjeli, a koje nije bilo moguće uvrstiti u program skupa. Objavljivanje tog zbornika, zaključuje, zasigurno bi bilo znatan doprinos poznavanju hrvatskog srednjovjekovlja 11. stoljeća.

Pri povratku u Zagreb sudionici simpozija uz stručno vodstvo M. Zekana obišli su lokalitete Solina: crkvu Sv. Marije (Sv. Stjepana) na Otoku, mauzolej hrvatskih kraljeva gdje je naden znameniti natpis kraljice Jelene, a zatim samostan Sv. Petra i Mojsija (lokalitet Šuplja crkva) u neposrednoj blizini otoka. Na kraju su obišli i ostaci benediktinskog samostana u Rižinicama kod Klisa.

Nakon svega mora se istaknuti da je prikaz pisan na temelju osobnih dojмова, međutim opći je dojam da je skup bio na visokom znanstvenom nivou snažno tendirajući ka što širem interdisciplinarnom pristupu problemima postavljenim pred skup. Nadajmo se da će ovakav pristup organizatora biti prisutan i na budućim sličnim simpozijima.

Ivan Jurković

MEĐUNARODNI KULTURNOPOVIJESNI SIMPOZIJ »MOGERSDORF« ODRŽAN OD 3. DO 7. SRPNJA 1989. U MOGERSDORFU U AUSTRIJI

U Mogersdorfu, malom mjestu u južnom Gradišću održan je od 3. do 7. srpnja 1989. Međunarodni kulturnopovijesni simpozij »Mogersdorf« posvećen temi »Djelovanje francuske revolucije na razvoj građanstva u panonskom prostoru (1789—1830)«.

Za ovaj jubilej korisno je podsjetiti da »Mogersdorf« — danas značajan i priznat međunarodni skup — zahvaljuje svoj postanak inicijativi nekolicine znanstvenih i javnih radnika Univerziteta u Mariboru, Instituta za kulturne veze s inozemstvom u Budimpešti, Zemaljske vlade u Gradišću i Povijesnog društva Hrvatske.

Osnovna zadaća simpozija, organiziranog prvi put 1970. u Mogersdorfu (po kojemu je i dobio ime, u znak sjećanja na pobjedu nad Turcima godine 1664) bila je da se svake godine na drugom mjestu upriliči znanstveni skup gdje bi se raspravljalo o različitim znanstvenim problemima, razvijao i obogaćivao kulturni identitet te omogućila aktivna i jednakopravna suradnja sudjelujućih znanstvenika. Strpljivim radom i dosljednim njegovanjem spomenutih postulata »Mogersdorf« je postao poseban mehanizam i paradigma suradnje znanosti i naroda u ovom dijelu Evrope; na njemu se tako svake godine okupe historičari, drugi znanstvenici i kulturni radnici iz austrijskih pokrajina Gradišća i Štajerske, mađarske županije Vas, iz SR Slovenije i SR Hrvatske.

U okviru organiziranja simpozija »Mogersdorf« upriličuju se korisne ekskurzije na kojima se sudionici upoznaju ne samo sa spomenicima kulture i odgovarajućim znanstvenim i kulturnim institucijama područja na kojem se održava skup, već korisnim kontaktima i druženjem s ljudima i sami stvaraju sliku o zemlji domaćinu. Svemu tome valja dodati i čitavu biblioteku dosad objavljenih istoimenih zbornika radova, a koji također pridonose informiranju široke znanstvene javnosti i popularizaciji skupa. Ovaj je jubilej ujedno i prilika da se razmisli o izradi bibliografije radova o »Mogersdorfu«.

Ovogodišnji jubilarni simpozij »Mogersdorf« započeo je svečanim koncertom i izložbom južnogradišćanskih likovnih umjetnika, a svečano otvaranje pozdravio je savezni kancelar Franz Wranitzky.

Uvodni referat pod naslovom »Građanski razvoj Habsburške Monarhije do 1830« podnio je Ernst Bruckmüller. U njemu je izložena široka panorama političkih, privrednih, društvenih i kulturnih zbivanja u Monarhiji te njihovo korespondiranje s odjecima francuske buržoaske revolucije.

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

IZDAVAČ: Savez povijesnih društava Hrvatske

REDAKCIJSKI ODBOR

Mirjana GROSS, Zagreb
Ivan KAMPUŠ, Zagreb
Tomislav RAUKAR, Zagreb
Petar STRČIĆ, Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Ivan KAMPUŠ

LEKTOR I KOREKTOR

Branko ERDELJAC

Adresa uredništva:

Savez povijesnih društava Hrvatske
Zagreb, Filozofski fakultet, Ul. Đure Salaja 3

Narudžbe šalžite na adresu:

Savez povijesnih društava Hrvatske, Zagreb, Krčka 1

Cijena ovog broja iznosi 50 d

Izdavanje časopisa sufinancira

Samoupravna interesna zajednica za znanstveni rad SRH